

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора філософських наук Панчук Ірини Іванівни
на дисертацію Тищенка Андрія Георгійовича
«Особливості становлення й інституалізації харизматичних Церков
у сучасній Україні (на прикладі Міжнародного християнського руху
«Нове покоління»»),
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських
наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство

Харизматичний рух, який тією чи іншою мірою охопив практично всі християнські конфесії у ХХ ст., ще залишається й епатажним, і недостатньо дослідженим сегментом сучасного християнства, що привертає увагу богословів і релігієзнавців, різні засоби масової інформації, державні органи та громадську увагу загалом. Філософсько-релігієзнавче дослідження проблемного поля християнського харизматизму в Україні, поза сумнівом, просто приречене на теоретико-методологічну та практичну новизну, має беззаперечну наукову та суспільну актуальність, особливо в контексті релігійного дискурсу поліконфесійної України. Дисертацію Андрія Георгійовича Тищенка «Особливості становлення й інституалізації харизматичних Церков у сучасній Україні (на прикладі Міжнародного християнського руху «Нове покоління»»), можна вважати своєчасною, оскільки вона знаходиться на вістрі релігієзнавчого пошуку, присвячена малодослідженій проблематиці, узагальнює та систематизує майже 30-річний досвід інституалізації харизматичного руху в Україні, поєднує в собі як елементи концептуальних релігієзнавчих узагальнень, так і аналітичну рефлексію об'ємного масиву емпіричного матеріалу, накопиченого автором, протягом десятиліть включених спостережень.

Специфіка та перевага дисертаційного дослідження Андрія Георгійовича Тищенка полягає в тому, що її автору вдалося зберегти тонку грань, між конфесійно-упередженим, апологетичним і нейтрально-дескриптивним академічним дослідженням Міжнародного християнського

руху «Нове покоління», в лавах якого він перебуває фактично з часів його появи в Україні. Наукова цінність опонованої дисертації, окрім її наукової новизни, теоретичної та практичної значущості, на нашу думку, полягає в тому, що Андрій Георгійович спромігся науково відрефлексувати власний харизматичний досвід – як віруючої людини, духовного лідера харизматичної громади і очільника такої потужної адміністративної структури як Міжнародний християнський рух «Нове покоління» в Україні. Але релігійна позиція автора дисертації обумовила й певні обмеження, які автор свідомо наклав на предметне поле своєї дисертації, зокрема, задеклароване ним невикористання в тексті власного теологічного доробку, який, до речі, є дуже вагомим, відсутність в тексті категоричних суджень, богословська коректність авторських висновків. Підчас читання тексту дисертації, винесеного автором на прилюдний захист, складається враження, що ми маємо справу лише з «верхівкою айсбергу», який складається з потужного досвіду автора та масиву накопиченого ним емпіричного матеріалу. Однак, це ніяким чином не означає, що структура дисертації, або її текст мають змістовні лакуни або неузгодженості. Маємо констатувати, що дисертаційне дослідження написане чіткою науковою мовою, цілісно, логічно, виклад думок послідовний, композиційні елементи структуровані. А. Г. Тищенко, поза сумнівом, досяг мети дослідження, конкретизованої у його дослідницьких завданнях.

Серед позитивів, які можна відзначити у першому розділі дисертації **«Теоретико-методологічні основи дослідження процесу інституалізації харизматичних Церков України»**, це, в першу чергу, структуроване подання джерельної бази дослідження, яке засвідчує обґрунтованість та доказовість висунутих автором елементів новизни. Але детальнішого аналітичного опису кожної з зазначених групи джерел, нажаль, ми не знайшли. Усвідомлюючи обмежений обсяг дослідження, ми можемо погодитися з позицією автора, який наголошує, що бібліографічний опис

літератури, присвячений, наприклад, глосолалії, може бути предметом окремого дослідження.

Щодо методики дослідження інституалізації харизматичних рухів в Україні, запропоновану автором, зазначимо наступне. Кейс-стаді – це нова для українського релігієзнавства дослідницька парадигма, але вона має багато прихильників в гуманітаристиці, коли йдеться про дослідження великих масивів різноманітного емпіричного матеріалу, окремих частин (підсистем) складних соціальних систем в контексті їх просторово-часових зв'язків. А. Г. Тищенко досить переконливо аргументував валідність цієї методології, застосувавши практику кейс-стаді у дослідженні процесів інституалізації харизматичних рухів в Україні, через комплексний філософсько-релігієзнавчий аналіз інституалізації Міжнародного християнського руху «Нове покоління».

Перед дисертантом стояло не просте завдання під час дефініювання базових термінів дослідження – вийти за межі наукового пулу власного наукового керівника, оскільки Віта Володимирівна Титаренко за 20 років вивчення нею харизматів в Україні, запропонувала визначення майже всіх понять з цього предметного поля. А. Г. Тищенко спромігся запропонувати власне розуміння процесу інституалізації харизматичних рухів, уточнив і поглибив термінологічний доробок своїх попередників.

Другий розділ дисертаційного дослідження «Особливості формування та інституційної будови харизматичних Церков України», розкриває панораму розгортання харизматичного руху в незалежній Україні в контексті розвитку світового християнського харизматизму. Надбанням автора в цьому розділі є запропонована ним періодизація історичних етапів цього складного нелінійного, багато в чому стохастичного процесу, в якому автор обґрунтовано виокремлює три періоди: «ривайвелістський», «місіонерський» та «інституалізаційний». Однак, в роботі не вистачає чітких критеріїв, що дозволили автору здійснити дану періодизацію.

Аналіз управлінської і організаційної структури церков «Нового покоління» та їх культової практики, здійснений А. Г. Тищенком у другому розділі дисертації, дозволив розкрити специфіку внутрішнього менеджменту харизматичних громад, який порівняно з іншими протестантськими деномінаціями, католицькими та православними церквами, є доволі ефективним і гнучким. Це забезпечує харизматам можливість динамічного та перманентного зростання кількості віруючих, що свідчить про принципову здатність харизматів задовольняти їхні релігійні потреби відповідно до «викликів часу».

Дисертант приділяє в дисертаційному дослідженні увагу і проблемі церковного лідерства, цілком слушно підкреслюючи, що проблеми харизматичних Церков в Україні, здебільшого пов'язані з проблемами їхніх лідерів. Відчувається, що висновок про необхідність для харизматичних церков України виборного керівництва ґрунтується на досвіді організаційно-управлінських криз, через які в свій час пройшов і рух «Нове покоління».

Найдискусійнішим у тексті дисертації, на нашу думку, є підрозділ 3.1. «Теологічні концепції Церкви «Нове покоління» у харизматичному дискурсі XXI століття», в якому дисертант послідовно аналізує доктрини пострадянського харизматичного руху: позитивне сповідання; проголошення; зцілення; процвітання; «насіння віри»; повне Євангеліє; духовна влада; візуалізація («четвертий вимір»). Автор детально розглядає доктрину зцілення, а особливо концепцію «Нового світового порядку» О. Лєдяєва, як дискурс, що не лише провокує гострі богословські дискусії, але й формує «суспільний імідж» харизматів Міжнародного християнського руху «Нове покоління».

Приділяючи належну увагу пневматологічній проблематиці і зокрема феномену «глосолалії», А. Г. Тищенко намагається розмежувати доктринальні побудови харизматів і теологічні концепції класичного п'ятидесятництва, прагне всебічно висвітлити автентичні риси та специфіку теологічного нарративу харизматів, який наразі формується. Ми цілком

погоджуємося з висновком дисертанта, що «вживання терміну «теологія» для визначення нарративного дискурсу харизматичних Церков України є передчасним» (С.179). Термін «теологічний нарратив харизматів» дійсно є таким, що найбільше відповідає наявному етапу становлення харизматичної теології, яку автор слушно вважає однією з ознак інституалізації харизматичного руху в нашій країні.

Приємно вражає обсягом наведеного фактичного матеріалу третій розділ дисертації «Богословський та суспільно-практичний виміри харизматичної евангелізації», особливо заключний підрозділ дисертаційного дослідження, в якому йдеться про соціально-політичну та каритативну діяльність Церкви «Нове покоління» в громадянському суспільстві України. Логічно витікає з попереднього підрозділу твердження автора, що для віруючих Церкви «Нове покоління» релігійна практика передбачає суспільну активність, теологічно обґрунтовану концепцією соціального Євангелія, як окремий вид евангелізації. На численних прикладах дисертант доводить громадянську та соціальну активність харизматичного руху, у порівнянні з аналогічною діяльністю інших християн. Ми поділяємо прогнозне припущення А. Г. Тищенка, про те, що найближчим часом богословська концептуалізація досвіду харизматичної евангелізації має формалізувати соціальну доктрину харизматів у доктринальному документі.

У підсумку, можна зазначити, що на основі дисертаційної роботи, її автор постає компетентним неупередженим дослідником, здатним продукувати та належним чином обґрунтовувати нові та оригінальні релігієзнавчі ідеї.

Є всі підстави для констатації наукової достовірності та обґрунтованості висновків рецензованого дисертаційного дослідження, які є логічними і концептуально узагальненими, такими, що повністю відображають розкриття тих дослідницьких завдань, які було висунуто дисертантом.

Однак, як будь-яке самостійне й новаторське дослідження, дисертація А. Г. Тищенка не позбавлена деяких недоліків. Тому, висловимо й певні

зауваження з метою, по-перше, сформулювати пропозиції щодо можливих ідей розширення дослідження означеної проблеми; по-друге, запобігти повторенню окремих помилок у наступній науковій діяльності, а також врахування конкретних рекомендацій не тільки дисертантом, але і його можливими послідовниками; по-третє, відзначити пріоритетні напрямки подальших досліджень з даної проблеми.

1. Залишилося нерозкритим принципове для релігієзнавців в контексті дисертаційної проблематики методологічне питання щодо типологізації харизматичного руху в Україні, оскільки його відносять як до неопротестантів, так і до НРТ (неохристиянське спрямування). Авторська позиція з цього питання залишилася непроясненою.
2. Попри те, що дисертант намагався у другому розділі дисертаційного дослідження «вписати» Міжнародний християнський рух «Нове покоління» в контекст світового харизматичного тренду християнства, питання місця руху НРІ зокрема, як і українських харизматичних Церков, в цілому, у світовому харизматичному русі залишилося непроясненим. Простежені генетичні зв'язки «Нового покоління», через «Талліннське пробудження» - з Ульфом Екманом, але на цьому автор зупинився, не визначивши ту ланку світового харизматичного руху, до якої належить У. Екман та інші «батьки-засновники» харизматичних церков на пострадянських теренах. На нашу думку, доцільно було б описувати «Нове покоління» в контексті так званого «Руху Віри», як одного з потужних світових харизматичних трендів.
3. Усвідомлюючи, що обсяг дисертації не дозволив дисертанту приділити належну увагу міжнародній активності «Нового покоління», в назві якого зафіксовано, що воно є «Міжнародним християнським рухом», питання зв'язків української церкви «Нового покоління» з закордонними Церквами руху, зокрема форми

та насиченість контактів з апостолом руху О. Ледяєвим, залишилося поза дослідницькою увагою автора. На нашу думку, ці питання варті уваги і потребують ґрунтовнішого релігієзнавчого аналізу.

4. У підрозділі 2. 2 дисертації, де автор детально аналізує харизматичні культові практики, зокрема богослужіння, детально описана процедура «харизматичного зцілення» силою Святого Духа. Але специфічна практика екзорцизму, яка є автентичною харизматичною культовою дією, згадується побіжно. На нашу думку, це спрощує загальну картину культової практики «Нового покоління», подану дисертантом, робить її фрагментарною.
5. Відмічаючи, в цілому, якість наукового викладу дисертаційного матеріалу, його досить академічну українську мову (не позбавлену, між тим, незначних негараздів та русизмів), зазначимо наявність калькування з російської перекладів праць харизматичних лідерів, якими користувався автор.

Висловлені зауваження та побажання не мають принципового щодо змісту дисертації характеру й можуть бути розцінені дисертантом як рекомендації для подальших досліджень. Вони не применшують значення дисертації Андрія Георгієвича Тищенка, оскільки її текст є оригінальним, самостійним та завершеним науковим дослідженням, яке має наукову новизну.

Достовірність основних положень і висновків, сформульованих у дисертації, не викликає сумніву. Результати дисертаційного дослідження мають вагомим теоретичне й практичне значення, а отже, є досягненням для розвитку українського релігієзнавства. Науковий доробок дисертанта достатньо повно викладений у численних наукових публікаціях автора. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Загальний висновок. Дисертація Андрія Георгійовича Тищенка «Особливості становлення й інституалізації харизматичних Церков у сучасній Україні (на прикладі Міжнародного християнського руху «Нове

покоління») повністю відповідає вимогам, що висуваються ДАК МОН України до кандидатських дисертацій, і містить ґрунтовний доробок щодо розв'язання важливої наукової проблеми, що відповідає «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р.

Дисертант цілком заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 - релігієзнавство.

Офіційний опонент,

**доктор філософських наук, доцент,
завідувачка кафедри філософії
Рівненського державного
гуманітарного університету**

І.І.Панчук

